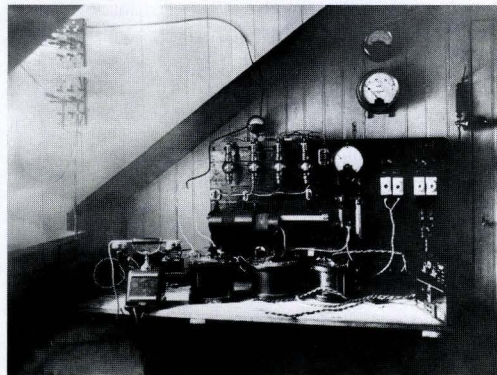

Tampereen media- museo

Outi Penninkangas,
Erik Tirkkonen &
Tiina Tuulasvaara-Kaleva

Mediamuseo avataan Tampereelle Finlaysonin Siperiaan keväällä 2003. Mikä on museon tarkoitus ja mitä medialla tai viestinnällä yleensäkin tarkoitetaan?

Viestintä voi olla sanatonta tai sanallista, yksilölle kohdistettua tai yleisölle suunnattua, kesto- tai pikaviestintää. Media-sanalla viitataan yleisesti tekniseen tiedonvälitykseen. Sillä tarkoitetaan myös erilaisia välineitä viestien lähettämiseen ja vastaanottamiseen. Tampereen mediamuseo keskittyy joukko- viestinnän kehitykseen lehdistössä, radioissa, televisiossa ja internetissä. Sisällöt ovat osin kehittyneet nykyisen kaltaisiksi puhelimen ja verkkoyhteyksien

Hämeenkadun radioasema. Kuva: Tampereen Museot, Kuva-arkisto.

avulla, joten katsaukset myös niihin ovat välttämättömiä. Viestintälaitteiden nopea tekninen kehitys on mahdollistanut uudentyypisiä tapoja tuottaa ja vastaanottaa sisältöjä. Aihealue on laaja, joten tarvitaan rajausta. Ylen Tohlopista tekniikan töistä jo eläkkeelle jäänyttä Eero Salokorven sarkasmia lainaten: ”Teknisiä yksityiskohtia on karsittu pois, sillä niitten ymmärtäminen on paitsi aikaa vievää, myös pitkäväteistä ja turhaa.”

Mediamuseo-projekti on yhteistyöhanke. Ajatus viestinnän erikoismuseosta lienee syntynyt useammalla taholla jo vuosikymmeniä sitten. Konkreettisesti hanke lähti liikkeelle 1990-luvun lopulla Aamulehden ja Museokeskus Vapriikin taholta, jotka nyt kantavat hankkeesta suurimman taloudellisen vastuun. Maakuntamme ykköslehti Aamulehti suunnitteli muuttoa pois toimitiloistaan Sarankulmasta, jossa heillä oli oma yritysmuseonsa. Vapriikin vanhan Teknillisen museon kokoelmiin oli tallennettu kattavat viestintälaitteiden kokoelmat; olihan Tampereelta lähetetty maamme ensimmäiset yleiset radiolähetykset jo vuonna 1923 ja paikallinen televisiotoiminta oli kehittynyt osaksi Yleisradiota TV2:n muodossa 1960-luvun alussa. Yleisradio tuli mukaan jo aivan hankkeen alussa. Soon Communications, aiemmin TPO:na, Tampereen Puhelinosuuskuntana tunnettu yritys, kantoi myös kortensa kekoon.

Tampereella on annettu korkeakoulu- tasoista opetusta toimittajille jo vuosikymmeniä. Oli luonnollista, että Tampereen yliopisto ja Tiedotusopin laitos, jonka piirissä oli jo vuosia sitten esitetty ajatus viestinnän alan erikoismuseon

perustamisesta Tampereelle, lähtivät mukaan tutkimuksellisella työpanoksella. Paikallisten toimittajien yhdistys Pirkanmaan Journalistit ry tuo museoomme käytännön kokemuksensa ja tietotaitonsa. Toimittajien järjestö on ollut ajamassa Lehdistö museon perustamista Tampereelle jo 1960-luvulta lähtien, ja 1990-luvun alussa sen ja Vapriikin kanssa sovittiin yhteistyöstä hankkeen toteuttamiseksi ja aineiston keräämisestä museota varten. Erillistä lehdistö museota ei ehditty toteuttaa ennen kuin kiinnostuneiden joukon laajeneminen johti laaja-alaisempaan viestinnän museoideaan. Näyttelyn suunnittelusta, koordinoinnista ja rakentamisesta vastaa Tampereen kaupungin museotoimi, ja kukin yhteistyökumppani antaa arvokasta tietopanostaan oman sektorinsa sisältöön.

Ajankohtaisuus, tässä hetkessä kiinni oleminen, on olennainen osa mediamailmaa. Alusta asti oli selvää, että tuleva mediamuseo ei kertoisi ainoastaan historiasta, vaan myös siitä, mihin suuntaan ollaan menossa. Miten digitaalisuus ja internet vaikuttavat median käytäntöihin, mitä ne muuttavat, tuovat lisää tai turmelevat? Miten kertoa prosessista, joka vasta on käynnistynyt ja tiensä alussa? Yhdessä Tampereen yliopiston Hypermedialaboratorion kanssa pohdimme, kuinka digitaalisuus ui tamperelaiskotien arkeen ja kuinka mediakulttuuri muuttuu.

Moderni näyttelytekniikka vaatii erityisosaamista, johon saamme apua Tampereen teknillisen korkeakoulun Digitaalisen median instituutilta. TTVO, Tampereen ammattikorkeakoulun taiteen ja viestinnän osasto, on osaltaan mukana toteuttamassa esityksiä ja

multimediaa eri osastoille. Hankkeeseen on sitoutunut laaja joukko tamperelaisia median ammattilaisia. Olemme siis verkostoituneet, kuten viestintää, 'neljättä valtiomahtia', käsitellessä hyvin sopiinkin.

Uudet viestintävälineet ovat kautta aikojen aiheuttaneet ihastusta, vihastusta ja pelkoja. Sanomalehtien yleistyessä 1800-luvun lopulla sivistyneistö pelkäsi kansan työmoraalin katoavan kaikenmoisen turhan tiedon tulvaan. Radio taas tullessaan tuhosi ihmisten musiikki- ja televisio-raaisti nuorison. Tänäpäin epäilijöiden mielestä internetistä haetaan vain pommiohjeita tai pornoa ja puhelinta käytetään 'väärin' turhanpäiväiseen juoruiluun. Mediakritiikki myös syvällisemmässä ja perustellumassa muodossa on tervetullutta museoomme. Nykypäivää ilman laajaa mediamailmaa on lähes mahdotonta kuvitella. Tiedotusvälineet ja -kanavat ovat lisääntyneet ja tulleet toistensa rinnalle kuitenkin kokonaan korvaamatta edeltäjiään. Siitä on esimerkkinä vaikkapa vanhin joukkotiedotusväline lehdistö, joka edelleen pitää pintansa maamme mediateollisuuden markkinoiden ykkösenä.

Suomen ensimmäinen yleisradio-asema

Yksi tulevan mediamuseon radio-osaston mielenkiintoisimpia kohteita on Tampereen ydinkeskustassa Hämeenkadulla sijainneen Suomen ensimmäisen yleisradioaseman ennallistus. Radioaseman itserakennetut laitteet liittyvät läheisesti ammattimaisen radiotoiminnan

"Äiti lukee sanomalehteä". Kuvaaja Teuvo Mäkinen, 1936. Kuva: Tampereen Museot, Kuva-arkisto.

ensiaskeliin Suomessa sekä suomalaisen radiojournalismin syntyyn ja sisällön muotoutumiseen.

Radiotoiminnan edistyksellisyys Tampereella oli pitkälti aktiivisen radioamatöörin, insinööri Arvi Hauvosen (1899–1973) ansiota. Hänen lähetyskokeilunsa herättivät kaupungissa laajaa kiinnostusta radiotoimintaa kohtaan. Säännöllisempään ja laadukkaampaan lähetystoimintaan tarjoutui mahdollisuus, kun Hauvosen radioasema aloitti toimintansa marraskuussa 1923 Hämeenkadulla, Tampereen Puhelinosuuskunnan talon ullakkokerroksessa. Kun asema keväällä 1924 sai viranomaisilta oikeuden korotettuun lähetystehoon, voidaan Suomen ensimmäisen säännöllistä yleisradio-ohjelmaa lähettävän radioaseman, Tampereen radion, katsoa syntyneen.

Aluksi Hämeenkadun radioasemalla soitettiin musiikkia vain äänilevyiltä, mutta jo talvella 1924 samassa talossa sijainneesta kahvila-ravintola Villensaunasta välitettiin suorina lähetyksinä italialaisen viulistin Gennaro Romanon orkesteritrioin konsertteja. Myöhemmin musiikkia välitettiin myös läheisestä elokuvateatteri Scalasta, jossa mykkäelokuvia säestivät Ilmari ja Gerda Veneskoski. Näistä orkestereista tuli Suomen ensimmäisiä radio-orkestereita. Asemalta esitettiin myös mm. puheita, esitelmää ja yksinlaulua. Ensimmäinen esitelmän aiheena oli luonnollisesti Tampereen kaupungin perustaja, kuningas Kustaa III. Myös kirjoja luettiin, ja kuulijoille tulivatkin tutuksi mm. teokset Leikillisiä juttuja, Luonnontieteellisiä pakinoita ja Vänrikki Stoolin tarinat. Maaliskuussa 1924 annettiin ensimmäistä kertaa puolueille mahdollisuus esittää radion kautta vaalipuheita – tosin tämä mahdollisuus koski vain porvaripuolueita. Aseman kautta välitettiin Suomen tietotoimiston uutisia Pariisin olympialaisista huhtikuussa 1924, ja samalla ryhdyttiin välittämään myös muita tärkeimpiä uutissähkeitä. Tietävästi ensimmäisen kerran Porilaisten marssi esitettiin olympialaisten kultamitalin yhteydessä juuri Tampereen radiossa – joskin kitaralla soitettuna.

Liikkuva kuva saapuu Tampereelle

Televiisitoiminnalla on myös tampere-laiset juuret. Ainakin siinä suhteessa, että kaupungissa oli näköradiosta kiinnostunutta väkeä, joka sitkeästi rakensi kuvauskaluston, lähettimet, antennit,

studion ja hankki mainosmarkat. Tampereen Televisiokerho perustettiin vuonna 1957. Ensimmäisen kerran televisiokuva Tampereella oli ihailtu messujen yhteydessä vuonna 1955 paikallisen radioliikkeen ikkunassa.

Studiotekniikasta kiinnostunut nuorisorakenteli televisioasemaa talkoovoimin ja se valmistui vuonna 1959 Tampereen Keskustorin laidalle Frenckellin tehdaskiinteistöön. Saman huonetilan studion kanssa jakoi kaupungin puuseppien verstaas, joten lautojen kolinalta ei voinut ohjelmatuotannossa välttyä. Tekniset edellytykset televisio kuvan lähettämiseen olivat olemassa jo pitkään, mutta vastaanottimien puute ja heikot tehoiset lähettimet olivat rajoittaneet toimintaa. Uuden studion myötä televisiokerho sai parannettua myös kuva- ja äänilähettämiä.

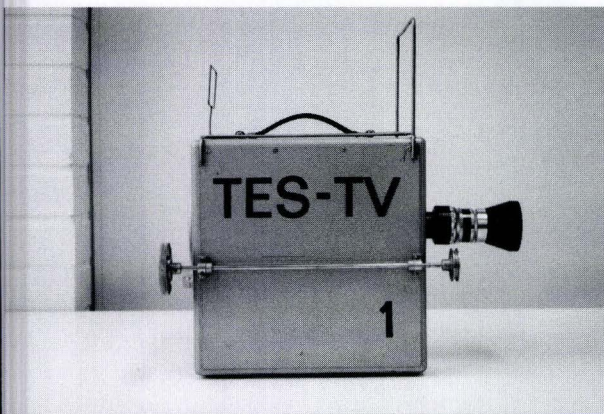
Televisiokerholla ei ollut toimilupaa, vaan se harjoitti lähetystoimintaa Tekniikan edistämissäätiön toimiluvan turvin. Tästä johtuen aseman nimi oli alkuvuosina Tes-TV. Säännölliset äänelliset televisio-ohjelmat Tampereen Televisiokerho aloitti helmikuun viimeise-

nä päivänä 1958. Televisiokerhoja Helsingissä, Turussa ja Tampereella tukivat Tekniikan Edistämissäätiö ja sen yhteydessä toiminut erityisrahasto. Tes-TV:n asemien toiminta oli paikallista ja myös kaupallista, eli mainoksilla kerättiin rahaa toiminnan ylläpitoon.

Mediamuseon aarre – ikonoskooppi

Aluksi ohjelmat kuvattiin Philips-kameralla, joka saatiin lainaksi helsinkiläiseltä televisiokerholta. Alun perin teollisuuskameraksi rakennettu Philips vaati tekniikkojen hienosäätöä muuntautuksessaan studiokäyttöön. Kameraan rakennettiin metallikehikko etsimeksi ja objektiivin viritettiin zoom. Mediamuseossa tämä Suomen televisiohistorian merkittävä esine on kunniapaikalla. Se on kuvannut sekä Helsingissä että Tampereella ensimmäiset lähetykset, joten sen asema muihin näyttelyn teknisesti tehokkaampiin kameroihin on lyömätön.

Philipsin kameraputki on tyypiltään ikonoskooppi. Kameraputkien kehityskaareissa ikonoskooppi oli ensimmäinen käyttökelpoinen elektroninen kuvaputki. Putken kehittäjä venäläinen Vladimir Zworykin siirtyi vuonna 1929 amerikkalaisen RCA:n palvelukseen. Ison yhtiön insinöörinä Zworykinilla oli mahdollisuus parantaa kuvaputkea. Ikonoskoopin rakenteessa on kuvalevy, jonka päällä on hopeasta tehtyjä pieniä 'saarekkeita'. Tästä johtuu nimitys mosaikkilevy. Kuvattava kohde suodattuu linssistön ja lasi-ikkunan kautta mosaikkilevylle. Lankeava valo irrottaa mo-

Suomen ensimmäinen televisiokamera. Kuva: Anne Niemelä. Tampereen Museot, Kuva-arkisto.

saiikista elektroneja sitä enemmän, mitä kirkkaampi valo siihen kohdistuu. Kuvattava kohde on mosaiikkilevyssä sähkövarauksina. Levyssä oleva varaus luetaan hyvin ohuella elektronisuihkulla, joka muodostetaan erityisellä elektronitykillä.

On mahdotonta nimetä televisiolle yhtä keksijää, koska liikkuvan kuvan tallennukseen, lähettämiseen ja vastaanottamiseen liittyvät innovaatiot kehittyivät evoluutiomaisesti. Zworykinin ikonoskooppi oli yksi vaihe kuvaputken matkalla katodiputkeksi eri muotoineen ja nykyiseen digitaaliseen kuvaputkeen. Tekniikan monipolvisuudesta johtuen televisio saavutti yleisönsä melko hitaasti. Aina jokin televisiotekniikan osa-alue vaati paranneltavaa ennen kuin koko tuotantoketju kuvan sähköisessä tallennuksessa ja tuottamisessa yleisölle saatiin toimimaan.

KIRJALLISUUS:

HASSI, Osmo. Kuva taivaalle. Television tulo Tampereelle. Tampere 1997.

JUTIKKALA, Eino. Tampereen historia III. Vuodesta 1905 vuoteen 1945. Tampere 1979.

KESKINEN, Jouni. Tampere Suomen radiotoiminnan uranuurtajana. Verkkosivut "Koskesta voimaa". <http://www.uta.fi/koskivoimaa/liikkuminen/1918-40/radio.htm>.

LINDELL, Ismo. Sähkötekniikan historia. Espoo 1994.

LINNANLAHTI, U. Minkälaisissa olosuhteissa maamme ensimmäinen yleisradioasema toimi Tampereella 40 vuotta sitten. Tammerkoski, nro 10, 1963, s. 293-295.

NORDENSTRENG, Kaarle & WIIO, Osmo A. Suomen mediamaisema. Vantaa 2001.

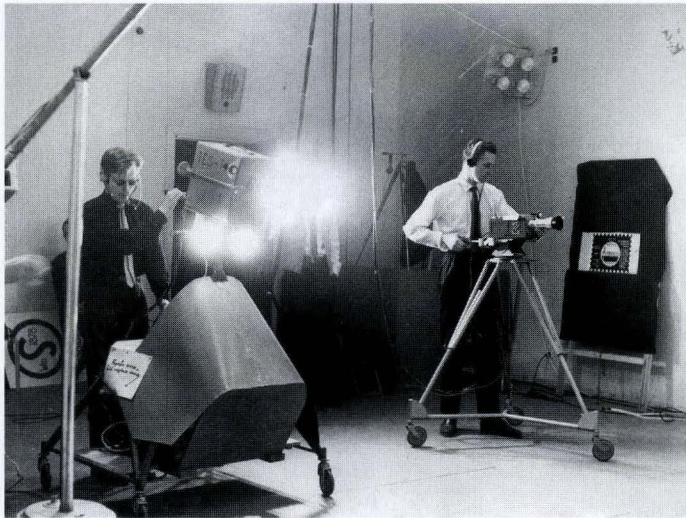
RAEVUORI, Yrjö. Tampereen radio. Kymmenvuotisivaiheet. Tampere, 1933.

RASILTA, Viljo. Tampereen historia IV. Vuodesta 1944 vuoteen 1990. Tampere 1992.

SALOKORPI, Erkki. Rytö näköradioasennesanakirja. Tampere 1998.

Vladimir Zworykinistä kertovat www-sivut: http://www.acmi.net.au/AIC/ZWORYKIN_BIO.html

Lisätietoja osoitteesta <http://www.tampere.fi/mediamuseo/>

Tes-TV:n studio vuodelta 1958. Vasemmalla Suomen ensimmäinen televisiokamera Philips, oikealla teollisuuskamera Pye. Kuva: Ensio Kauppila. Tampereen Museot, Kuva-arkisto.